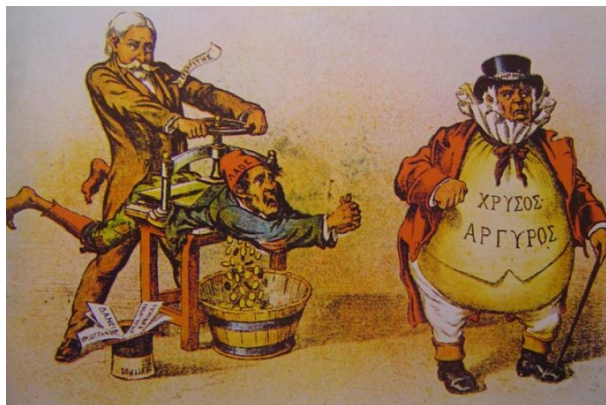

200 ΧΡΟΝΙΑ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΒΛΕΠΟΥΜΕ... (του Σταύρου Β. Τσίπρα)

Η ιστορία της νεότερης Ελλάδος είναι μια ιστορία δανείων και χρέους. Αμέσως μετά την επανάσταση του 1821 η Ελλάδα αναγκάστηκε να καταφύγει σε εξωτερικό δανεισμό το 1824 και το 1825 (με τα λεγόμενα **δάνεια της ανεξαρτησίας**). Από τα

χρήματα των δανείων αυτών πολύ μικρό ποσοστό έφτασε τελικά στην Ελλάδα. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τις ανάγκες του αγώνα οδήγησε στην παύση εξυπηρέτησης τοκοχρεολυσίων και στην πτώχευση του 1827, δηλαδή πριν την πρώτη επίσημη διεθνή αναγνώριση της ανεξαρτησίας του ελληνικού κράτους το 1830. Για να το πούμε απλά πριν αναγνωριστούμε ως κράτος σε διενθές επίπεδο ήμασταν ήδη με μια πτώχευση στη πλάτη μας. Τα δάνεια αυτά θα αφήσουν την **Ελλάδα εκτός διεθνών χρηματιστηρίων** ή αγορών όπως θα λέγαμε σήμερα **για πάνω από μισό αιώνα** μέχρι την τελική ρύθμιση τους το 1878-1880.

Το 1828 εισάγεται το πρώτο νομισματικό σύστημα στην Ελλάδα επί Καποδίστρια διατηρείται έως το 1833. Το 1832 υπογράφεται η Συνθήκη του Λονδίνου χωρίς τη συμμετοχή της Ελλάδος. Με αυτήν αναγνωρίζεται ο Όθωνας ως Βασιλιάς της Ελλάδος, συμφωνείται το δάνειο των 60 εκατομμυρίων φράγκων υπό την εγγύηση των τριών μεγάλων δυνάμεων και προβλέπεται ο Διεθνής Έλεγχος σε περίπτωση μη αποπληρωμής του. Η σύμβαση ακολούθησε τη Συνθήκη το επόμενο έτος. Η αίτηση για το ποσό αυτό είχε ήδη γίνει το 1829 επί Καποδίστρια, αλλά δεν είχε υλοποιηθεί. Το 1833 με Διάταγμα εισάγεται η δραχμή του Όθωνα και οι ρυθμίσεις του διατάγματος αυτού θα διατηρηθούν έως την είσοδο της Ελλάδος στη Λατινική Νομισματική Ένωση και την εφαρμογή των κανόνων

αυτών μερικές δεκαετίες αργότερα.

Η πολιτική του Όθωνα πέραν των άλλων ζητημάτων σηματοδεύτηκε από την **επανάσταση της 3^{ης} Σεπτεμβρίου του 1843**, όπου οδήγησε στο **Σύνταγμα του 1844**. Το δάνειο του 1832 που προαναφέρθηκε είχε σημαντικό πολιτικό ρόλο στα γεγονότα της χρονιάς του 1843. Την ίδια χρονιά έχουμε τη δεύτερη πτώχευση. Στο μεταξύ το **1841** είχε ιδρυθεί η **Εθνική Τράπεζα ως ιδιωτικό ίδρυμα με το εκδοτικό προνόμιο για 25 χρόνια, που το διατηρεί με ανανεώσεις μέχρι το 1928**. Η Εθνική Τράπεζα ιδρύθηκε μεν ως κατάστημα ιδιωτικό, **αλλά το σπουδαιότερο μέρος της δύναμης της το αντλούσε από κρατική λειτουργία : Το προνόμιο που της είχε παραχωρηθεί να εκδίδει χαρτονομίσματα.**

Το **1857 με 1859** είχαμε επισήμως και **Διεθνή Επιτροπή**. Σκοπός της ήταν να διαπιστωθεί ο βαθμός δυνατότητας του Ελληνικού Δημοσίου να εξυπηρετήσει τα τοκοχρεολύσια του δανείου των 60.000.000 φράγκων του 1832. Ο συμβιβασμός επήλθε το 1860 και ακολούθησε το **1864 οριστικός διακανονισμός**. Η επιτροπή αυτή, εκ των κ. *Th. Wyse, A. Ozeroff και Ch. de Monthérot*, τελικά εξέδωσε μία **«Γενική Έκθεση»** προς τις τρεις (πιστώτριες) Δυνάμεις, την Αγγλία, τη Γαλλία, και τη Ρωσία με τον τίτλο: *«General report of the Commission appointed at Athens to examine into the financial condition of Greece»*. London 1860.

Η δεκαετία του 1860 χαρακτηρίζεται από σημαντικά γεγονότα όπως η άφιξη του νέου βασιλιά, το νέο Σύνταγμα του 1864 και τη νέα δραχμή. Το 1861 η Εθνική Τράπεζα ανανεώνει το εκδοτικό της προνόμιο, δηλαδή για την περίοδο 1867-1891. **Από το 1864 έως το 1920 η Εθνική Τράπεζα μοιράζονταν το εκδοτικό προνόμιο σε τοπική εμβέλεια με την Ιονική Τράπεζα (1864-1920), την τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας (1881-1899) και την Τράπεζα Κρήτης (1900-1918).**

Το **1864 εισάγονται για πρώτη φορά τα έντοκα γραμμάτια του δημοσίου** ως μορφή βραχυπρόθεσμου δανεισμού του δημόσιου. Το **1867** η Ελλάδα μπαίνει στη **Λατινική Νομισματική Ένωση (ΛΝΕ)**. Το 1868 ακολουθεί η κύρωση της νομισματικής συμβάσεως για τη ΛΝΕ,

ανοίγοντας μια νέα σελίδα με τη συμμετοχή της Ελλάδος σε υπερεθνικούς νομισματικούς θεσμούς που θα επηρεάσει τη νομισματική πολιτική έως το 1928. Το σύστημα αυτό αναβλήθηκε πολλές φορές έως το 1882 που άρχισε η εφαρμογή του, οπότε έχουμε σύμπτωση νέου νομίσματος και νέου νομισματικού συστήματος.

Παράλληλα το ίδιο έτος (1868) εξαιτίας του δισταγμού των τότε τραπεζών να δανείσουν την κυβέρνηση εισάγεται το Δεκέμβρη του **1868** νόμος που υπονοούσε την **έκδοση κρατικού χαρτονομίσματος**. Η δυνατότητα αυτή, δηλαδή της έκδοσης κρατικού χρήματος δια απλού διατάγματος κατά το υπόδειγμα των τούρκικων *καϊμέδων* ήταν στην ουσία απειλή για τη δανειοδότηση της κυβέρνησης προς τις τράπεζες. **Η απειλή** όπως μας πληροφορεί ο Α. Μ. Ανδρεάδης **επέτυχε** και οι δύο εκδοτικές τράπεζες «έτρεξαν» να παραχωρήσουν τα δάνεια.

Το χρονικό διάστημα **1861-1878** χαρακτηρίζεται από τα **εσωτερικά δάνεια**. Η περίοδος μέχρι το 1879 και το διακανονισμό των δανείων της ανεξαρτησίας χαρακτηρίζεται από αδυναμία σύναψης εξωτερικών δανείων. Η επόμενη που ακολουθεί **1879-1893** υπήρξε **περίοδος εξωτερικών δανείων**. Μετά από συνεχόμενες αναβολές το Νοέμβριο του 1882 θα τεθεί σε εφαρμογή και το νέο νομισματικό σύστημα της ΛΝΕ, που είχε προβλεφθεί από το 1867. Η εφαρμογή του νέου νομισματικού συστήματος πραγματοποιείται στο πλαίσιο περισσότερων από μιας εκδοτικών τραπεζών. Μεταξύ 1881-1885 έχουμε την ύπαρξη δύο ζωνών διαφορετικής κυκλοφορίας τραπεζογραμματίων (*παλαιά Ελλάδα- Ηπειροθεσσαλία*). Στις αρχές της δεκαετίας του 1870 έχουμε τη διαμάχη μεταξύ Ιονικής και Εθνικής τράπεζας για το εκδοτικό προνόμιο τραπεζογραμματίων. Η δεκαετία του 1880 χαρακτηρίζεται επίσης από τον **εκδοτικό ανταγωνισμό** μεταξύ Εθνικής Τράπεζας και Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας με αντίκτυπο στις συναλλαγές.

Την περίοδο όμως αυτή από το **1879** η Ελλάδα θα επιδοθεί σε **εξωτερικό δανεισμό** μέχρι την (τρίτη) πτώχευση του 1893. Θα ακολουθήσουν 4 χρόνια διαπραγματεύσεων και το **1898** θα επιβληθεί ο **Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος (ΔΟΕ)** που επισήμως θα

καταργηθεί το 1979. Και στον ΔΟΕ το δάνειο του 1832 έχει σημαντική θέση και φυσικά περιλαμβάνεται στον οριστικό διακανονισμό των δανείων το 1898. Το 1899 συγχωνεύεται Εθνική Τράπεζα και η Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας.

Από το 1898 μέχρι και την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος το 1927 και την έναρξη των εργασιών της το 1928 είναι μία περίοδος που έχει εκτός από πολεμικά γεγονότα και δημόσια δάνεια. Με την έναρξη των εργασιών της Τράπεζας της Ελλάδος έχουμε και την εφαρμογή ενός νέου νομισματικού συστήματος. Σε όλη την περίοδο που προαναφέραμε **το νόμισμα ακολουθεί την οριοθέτηση των εθνικών συνόρων.** Μετά το 1922 με την καταστροφή της Σμύρνης και το ζήτημα της αποκατάστασης των προσφύγων ακολούθησαν (ενδεικτικά) το εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο του 1922, το Α' προσφυγικό δάνειο του 1924 όπως έχει μείνει στην ιστορία, τα δάνεια των ελληνικών σιδηροδρόμων (1925), υδρεύσεως (1925), Σουηδικό (1926), σταθεροποιήσεως ή τριμερές κτλ..

Το **1927** η Δημοσιονομική Επιτροπή της Κοινωνίας των Εθνών για τη δανειοδότηση της Ελλάδος απαιτούσε την **ίδρυση νέας αυτοτελούς και αποκλειστικής εκδοτικής τράπεζας**, σε αντίθεση με την εθνική που είχε και εμπορικές εργασίες. Μετά από αυτό, το εκδοτικό προνόμιο θα φύγει από την Εθνική τράπεζα και θα πάει στη νεοσύστατη τότε ανώνυμη εταιρία με την επωνυμία **Τράπεζα της Ελλάδος**. Η «ανόρθωση» νομίσματος και προϋπολογισμού ήταν επίσης βασικό σημείο για τη συμφωνία.

Το Σεπτέμβριο του 1927 υπογράφεται το Πρωτόκολλο για το τριμερές δάνειο του 1927 που θα συνοδευτεί από την ίδρυση ανεξάρτητης κεντρικής τράπεζας, δηλαδή την Τράπεζα της Ελλάδος. Σύμφωνα με το αρχικό καταστατικό η συμμετοχή του **Ελληνικού Δημοσίου ήταν κατ' ανώτατο όριο ποσοστού μετοχών 10%.** Το δάνειο αυτό είχε ως τριπλό σκοπό σύμφωνα με το Πρωτόκολλο, τη σταθεροποίηση της δραχμής, την κάλυψη παλαιών ελλειμμάτων του προϋπολογισμού και τη συνέχιση του έργου αποκατάστασης των προσφύγων. Η υπηρεσία του δανείου του 1832 είναι και πάλι εντός της συμφωνίας.

Το 1932 θα ακολουθήσει και η τέταρτη πτώχευση. Στη δεκαετία του 1940 θα ακολουθήσουν οι Ναζί και το κατοχικό δάνειο που το πλήρωσε η Ελλάδα για τις ανάγκες του πολέμου του Χίτλερ. Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο θα ακολουθηθεί η γνωστή τακτική των δανείων και του χρέους. Τη δεκαετία του 1960 καθορίζονται οι όροι διακανονισμού, αναγνώρισης και πληρωμής των προπολεμικών δανείων. Η γνωστή συνταγή του δανεισμού και αύξησης του δημοσίου χρέους θα συνεχιστεί και στη στρατιωτική δικτατορία (1967-1974).

Από το 1974 και μετά η «στρατηγική» για τον οικονομικό βίο της Ελλάδος παραμένει ίδια. Από το 1975 μέχρι και το 1981 θα ακολουθήσουν δεκάδες δάνεια σε ξένο νόμισμα, σε δραχμές από την Τράπεζα Ελλάδος κτλ. Το 1979 (λίγους μήνες μετά την επίσημη κατάργηση του ΔΟΕ) έχουμε και την είσοδο της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Το 1982 μάλιστα θα βγει και νόμος που αλλάζει το σκοπό έκδοσης εντόκων γραμματίων του Δημοσίου (είδος βραχυπρόθεσμου δανεισμού του κράτους με χρονική διάρκεια έως ένα έτος) που εκδίδονταν μέχρι τότε για «παραγωγικές δαπάνες», αντικαθιστώντας τον με τη δυνατότητα δανεισμού για «οποιαδήποτε δαπάνη».

Από εκεί και μετά λίγο πολύ είναι γνωστή η πορεία. Δάνεια, αποπληρωμή παλαιότερων χρεών, αύξηση του δημοσίου χρέους. Κατόπιν ακολουθούν τα τρία στάδια της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ) τη δεκαετία του 1990, όπου μεταξύ άλλων προβλέπονται η απαγόρευση της χορήγησης δανείων από τις κεντρικές τράπεζες στον δημόσιο τομέα, η ολοκλήρωση της διαδικασίας με σκοπό την ανεξαρτησία των κεντρικών τραπεζών των κρατών-μελών το αργότερο μέχρι την ημερομηνία ίδρυσης του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών, κανόνες για το χρέος και τα ελλείμματα, η εισαγωγή του ευρώ και λίγο αργότερα η είσοδος της Ελλάδος στο ευρώ με ... ιδιαίτερο τρόπο κτλ.

Ακολουθεί το «μεγαλοπρεπές» μνημόνιο το 1^ο το σωτήριο έτος 2010. Από τότε το χρέος συνεχώς ανεβαίνει (με μια μικρή εξαίρεση το 2012 με το PSI, το δεύτερο μνημόνιο, τη δεύτερη

δανειακή σύμβαση και το συνακόλουθο *credit event* – πιστωτικό γεγονός). Μετά από αυτά ήρθε και το τρίτο μνημόνιο τον Αύγουστο του 2015. Πηγαίνουμε λοιπόν με την στρατηγική αυτή ολοταχώς για το τέταρτο μνημόνιο, αφού το βασικότερο πρόβλημα όλων, δηλαδή το **δημόσιο χρέος** συνεχίζει την ανιούσα φθάνοντας το **2016 σύμφωνα με το υπουργείο οικονομικών κοντά στο 200% του ΑΕΠ**. Η σημερινή ρύθμιση του χρέους εκτείνεται ήδη έως το **2059**.

Όλα τα παραπάνω ως κοινό χαρακτηριστικό έχουν το **χρήμα** και είναι επίκαιρα ακόμα και σήμερα. Ποιός ελέγχει τη **δημιουργία του χρήματος** στη σύγχρονη οικονομία, με ποια μέθοδο, με ποια κριτήρια και με ποια όρια. Έννοιες και ζητήματα που δυστυχώς αγνοούμε συστηματικά μέχρι και σήμερα ως **θέμα ταμπού σε επιστημονικό επίπεδο, αλλά και στο δημόσιο λόγο**. Η ανάγκη αλλαγής του τρόπου που δημιουργείται το χρήμα με διαφάνεια και προς όφελος του κοινωνικού συνόλου είναι επιτακτική και απαραίτητο θεμέλιο της δημοκρατίας.

* Πολλά από τα παραπάνω στοιχεία υπάρχουν ήδη στην ιστοσελίδα *fekyou.info*. Όσα δεν υπάρχουν θα δημοσιευτούν καλώς εχόντων των πραγμάτων εντός του 2016.

Σταύρος Β. Τσίπρας – Δικηγόρος

Πηγή: THE INDICATOR, *indicator.gr*, 30-01-16

Από/φωτογραφία: Νόστιμον ήμαρ, *nostimonimar.gr*